

ชุด สืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมไทย

SKYBOOK

e-book

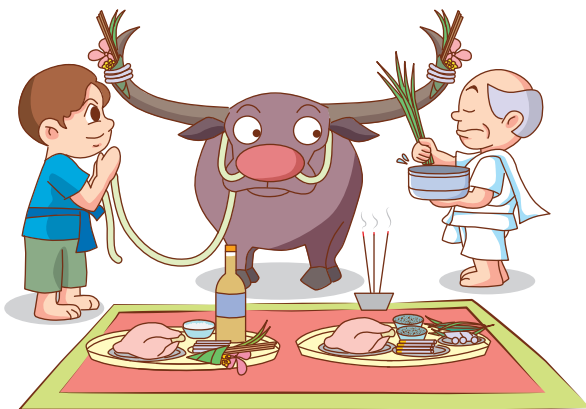
ประเพณีไทย ๔ ภาค

ชุด สืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมไทย

ประเพณีไทย

๕ ภาค

ชุด สืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมไทย

ประเพณีไทย ๔ ภาค

บรรณาธิการอำนวยการ ผ่องเพ็ญ อาชาเทวัญ บรรณาธิการ รุ่งโรจน์ อาชาเทวัญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ รัตนา ภูมิพิทักษ์

ผู้เขียน วิจิตรรัตน์ เกิดหาญ ออกแบบปก ศรินทิพย์ ใจปทุม

คอมพิวเตอร์กราฟิก ทรงวุฒิ ตระกูลพันธ์ พิสูจน์อักษร สิริพรรณ โพธิ์ศรีสุข

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ 978-616-596-164-6

จัดจำหน่ายโดย บริษัท สกายบุ๊กส์ จำกัด 28, 30, 32

ซอยรังสิต-ปทุมธานี 16 ซอย 7 ต.ประชาธิปัตย์ อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12130

โทรศัพท์ 0-2958-1125, 0-2958-1127

e-mail : sales@skybook.co.th , saleskybook@gmail.com

www.facebook.com/skybook.co.th

www.skybook.co.th

© สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

วิจิตรรัตน์ เกิดหาญ.

ประเพณีไทย ๔ ภาค.--ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์, 2567.

250 หน้า.-- (สืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทย).

1. ไทย--ความเป็นอยู่และประเพณี. I. ชื่อเรื่อง.

390.09593

ISBN 978-616-596-164-6

ประเพณีไทยคือเครื่องบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองด้าน
วัฒนธรรมของชุมชนทุกภาคของประเทศไทย และแสดงถึงวิถีการ
ดำเนินชีวิตของแต่ละชุมชนได้เป็นอย่างดี

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ จึงประกอบด้วย ประเพณีที่ดงาม
ทั้ง ๔ ภาคของไทย เช่น ประเพณีทานหัวผิงไฟพระเจ้าของภาคเหนือ
ประเพณีบุญคูณลานของภาคอีสาน ประเพณีรับบัวของภาคกลาง และ
ประเพณีสารทเดือนสิบของภาคใต้ เป็นต้น ซึ่งประเพณีที่น่าสนใจในอัน
หาสัมผัสได้ยากยิ่งของแต่ละชุมชนในปัจจุบันนี้ แต่ละประเพณีจะมีภาพ
ประกอบ ทำให้เข้าใจและลึกซึ้งถึงวิถีปฏิบัติของแต่ละประเพณีได้ต
ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ **ประเพณีไทย ๔ ภาค** เล่มนี้ จะทำให้น้อง ๆ ปุถุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และทราบซึ่งถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยและเป็นผู้รับทอดสิ่งอันดีงามที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดไว้

ผลจากการอ่านประเพณีไทย จะทำให้รู้จักประเพณี ความเป็นมาและความเชื่อของชาวบ้านในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยที่มีต่อประเพณีของเขา ทำให้ทราบว่าประเพณีไม่ใช่เป็นเพียงแค่ความสนุกสนานเท่านั้น แต่เป็นการสร้างความสามัคคี ความปรองดอง และความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ อีกด้วย

ธิดิรัธน์ & คามิน ทิม

ภาคเหนือ

๖

ภาคอีสาน

๑๐๐

ภาคกลาง

๑๗๒

ภาคใต้

๒๑๐

บรรณานุกรม

๒๕๐

ရက်စက်စရာ

๑. ประเพณีสู่ขวัญ.....๙	๑๖. ประเพณีพอยล่อ.....๕๓
๒. ประเพณีอุ้มสาว.....๑๓	๑๗. ประเพณีสงกรานต์.....๕๗
๓. ประเพณีปอยหลวง.....๑๗	๑๘. ประเพณีลีบชะตา.....๖๑
๔. ประเพณีออกวัวสล่า.....๒๓	๑๙. ประเพณีขึ้นพระธาตุหรือ
สร้างน้ำพระธาตุ.....๖๗
๕. ประเพณีทอดกฐิน.....๒๕	๒๐. ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า.....๖๙
๖. ประเพณีทานทอด.....๒๗	๒๑. ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ.....๗๑
๗. ประเพณีเดือนยี่เป็ง.....๒๙	๒๒. ประเพณีฟ้อนผีมด-ผีเม้ง.....๗๕
๘. ประเพณีลอยโขมด.....๓๓	๒๓. ประเพณีจิบอกไฟ.....๗๗
๙. ประเพณีเกี่ยวข้าวเอาเฟือง.....๓๕	๒๔. ประเพณีบูชาอินทขิล.....๗๙
๑๐. ประเพณีสู่ขวัญข้าว.....๓๗	๒๕. ประเพณีเข้าวัดสล่า.....๘๓
๑๑. ประเพณีเข้าโสสานกัมม.....๓๙	๒๖. ประเพณีแฮกนา.....๘๕
๑๒. ประเพณีทานหัวฝิงไฟ
พระเจ้า.....๔๑	๒๗. ประเพณีเอามือปลุกนา.....๘๗
๑๓. ประเพณีทานข้าวหลามและ
ข้าวจี.....๔๓	๒๘. ประเพณีฟ้งธัมม.....๘๙
๑๔. ประเพณีปอยลูกแก้วหรือ
ปอยน้อย.....๔๕	๒๙. ประเพณีสู่ขวัญควาย.....๙๑
๑๕. ประเพณีปอยข้าวสังข์.....๔๙	๓๐. ประเพณีวันสิบสองเพ็ง.....๙๓
	๓๑. ประเพณีทานสลาก.....๙๕
	๓๒. ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ.....๙๗

๑

ประเพณีสู่ขวัญ

ประเพณีสู่ขวัญ หรือภาษาเหนือเรียกว่า “ฮ้องขวัญ” หรือ “สู่ขวัญ” เป็นคติความเชื่อของชาวเหนือ ซึ่ง **ขวัญ** เป็นนามธรรมที่ล่องลอยอยู่ทั่วไปตามตัวมนุษย์ ถ้ามนุษย์เกิดความกลัวสุดขีดหรือสะดุ้งกลัว ขวัญก็จะหนีออกไปจากร่างกาย ทำให้คนคนนั้นมีอันเป็นไปต่างๆ นานา เจ็บไข้ได้ป่วยตลอด

“

ดังนั้น จำต้องทำพิธีเรียกขวัญหรือสู่ขวัญ เพื่อเชิญขวัญกลับมา อากาการจึงจะเป็นปกติ การเรียกขวัญมีหลายวิธี เช่น

”

- ❖ พิธีเรียกขวัญคนเจ็บไข้ได้ป่วย
- ❖ พิธีเรียกขวัญจากการตกใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ
- ❖ พิธีเรียกขวัญผู้จากไป หรือผู้เข้ามาใหม่ เป็นต้น

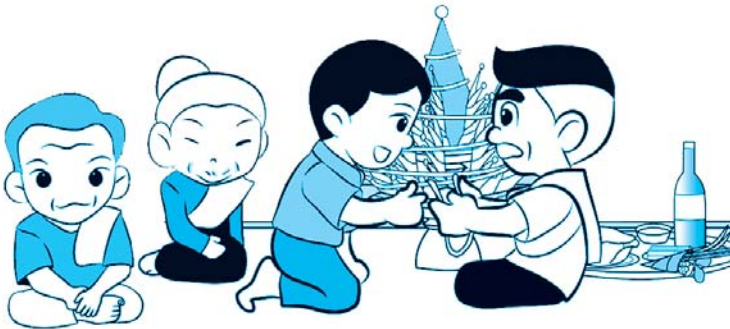
“

พิธีกรรมประเพณีใส่ขวัญของภาคเหนือ มีขั้นตอนการปฏิบัติคือ ขั้นแรก จะมีการทำบายศรี ก่อน จากนั้นก็จะทำการตัดด้ายสายสิญจน์ใส่ในพาน และนำเครื่องบายศรี ซึ่งประกอบด้วย ข้าวเหนียว หรือข้าวเจ้า ๑ ถ้วย ไข่ต้ม (ปอกเปลือกแล้ว) ๒ ฟอง กล้วย ๒ ใบ รนเม ๒ ชัน ผลไม้ ๒ ผล นมกพลูและบุนี อย่างละนิดหน่อย นำไปวางไว้ตรงกลางของพานบายศรี

”

ต่อจากนั้นจะเป็นการทำพิธีสะเดาะเคราะห์หรือปัดเคราะห์ และเชิญขวัญในเรือนร่างมารับประทานอาหารในพานบายศรี จากนั้นผู้ทำพิธีจะนำด้ายสายสิญจน์ผูกที่ข้อมือผู้ที่จะเรียกขวัญ ก็เป็นอันเสร็จพิธี เมื่อเสร็จพิธีแล้วผู้ที่เรียกขวัญจะต้องเก็บด้ายสายสิญจน์และพานบายศรีไว้ ๓ วัน ๓ คืน เพื่อให้ขวัญคุ้มครอง

“

นอกจากพิธีเรียงกล้วยไม้แล้ว ยังมี
 พิธีเรียงกล้วยไม้หรือที่เรียกว่า **พิธีเรียกขวัญควาย**

”

พิธีกรรมของการเรียกขวัญควายกระทำโดยเจ้าของควาย นำควายไปอาบน้ำให้สะอาด จากนั้นนำข้าวตอกดอกไม้ใส่กรวยใบตอง ไปผูกไว้ที่เขาควายเป็นสองข้าง และจัดอาหารอีกชุดหนึ่งคือ ไก่ต้ม ๒ ตัว เหล้า ๑ ขวด ข้าวเปลือก ๑ กระหวง ข้าวสาร ๑ กระหวง ขนมหวาน หมาก พลุ บุหรี่และหย้าอ่อน ๑ คำ สำหรับทำพิธี จากนั้น ผู้ทำพิธีจะจุดธูปและท่องคาถา เสร็จแล้วนำน้ำมนต์ไปประพรมที่ตัวควาย เป็นอันเสร็จพิธีเรียกขวัญควาย

๒

ประเพณีอู้สาว

คำว่า “อู้” เป็นภาษาไทยภาคเหนือแปลว่า “พูดกับ คอยกับ สบทนากัน” ดังนั้น “อู้สาว” ก็คือ พูดกับสาว คอยกับสาว หรือแอ้วสาว การอู้สาวเป็นการพูดคุยกันเป็นทำนองหรือเป็นกวีโวหาร

“

การอู้สาวหรือแอ้วสาวจะทำตอนกลางคืน โดยช่างหนุ่ม (หรือช่างไม่หนุ่มก็ได้) จะไปไหนมาไหนกันเป็นกลุ่ม ๆ และพูดคุยกันอย่างสนุกสนานเพื่อไป “เฮาะอู้” (คือการไปคุยกับสาว ๆ ตอนกลางคืนช่วงว่างงาน)

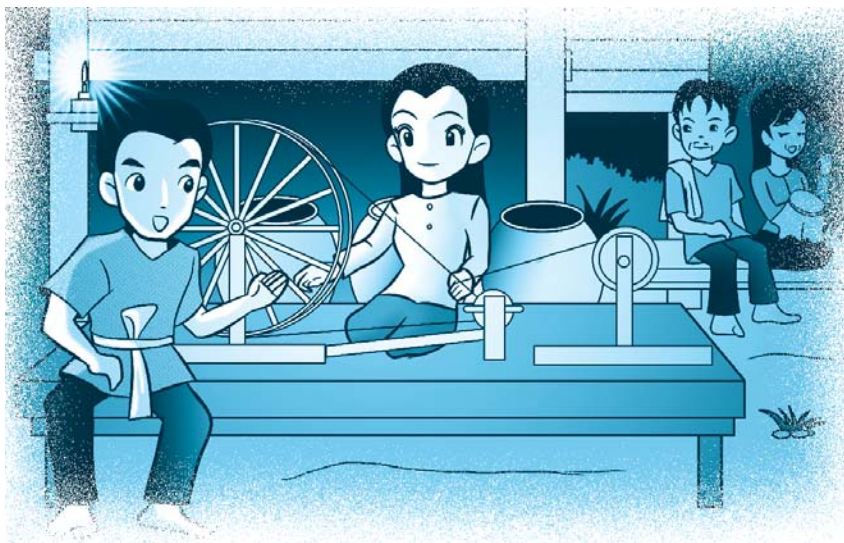
”

“

ชาวหม่อม หรือทางเหนือเรียกว่า “ป่าว” แต่ถ้าเป็นหม่อมน้อย (หมายถึง ผู้ชายที่มีความเป็น หม่อมเหลือน้อยแล้ว) หรือผู้ชายที่มีอายุมาก น้อยจะเรียกว่า “**ป่าวเจ้อ**” โดยป่าวเหล่านั้น จะคู่สาวกับสาวโลดเท่านั้น ถ้าผู้หญิงที่มีเรือน หรือแต่งงานแล้วจะไม่ออกมาสู่ได้ขาด

”

ส่วนสาว ๆ เมื่อเสร็จงานตอนกลางวันแล้ว ตกค่ำก็จะอาบน้ำ แต่งตัวอย่างสวยงาม แต่ถ้าสาวใดมีงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น งานทอดผ้าหรืองานปั้นฝ้ายก็จะออกมาทำงานที่หน้าบ้านแต่จะมีพ่อแม่หรือญาติพี่น้องมานั่งคุยด้วย และถ้ามีผู้บ่าวมาแ้ว พ่อแม่ก็จะเปิดโอกาสให้ได้คุยกันสองต่อสอง แต่พ่อแม่ส่วนใหญ่จะแอบฟัง ซึ่งพฤติกรรมแบบนี้ชาวเหนือเรียกว่า “ฮู้บ ๆ ซาบ ๆ” การกระทำเช่นนี้หนุ่มสาวมักจะไม่ชอบเพราะพูดกันไม่ถนัดนัก

ประเพณีปอยหลวง

คำว่า “ปอย” แปลว่า ฉลอง และ “หลวง” แปลว่า ใหญ่โต
ดังนั้น งานปอยหลวงจึงหมายถึง งานฉลองที่ใหญ่โต ซึ่งถือเป็น
ธรรมเนียมปฏิบัติของชาวเหนือมาช้านานแล้ว

“

งานปอยหลวง คือ งานฉลองสมโภชวัด เช่น
สร้างกุฏิใหม่ สร้างพระวิหารหลวงใหม่ สร้างศาลา
การเปรียญใหม่ หรือปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ใหม่ เป็นต้น

”

เมื่อมีวัดที่สร้างกุฏิใหม่ สร้างศาลาการเปรียญใหม่ หรือปฏิ-
สังขรณ์พระเจดีย์ใหม่ หรือศาสนสถานอื่น ๆ เสร็จแล้วก็จะมีการฉลอง
อันยิ่งใหญ่เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๗ วัน โดยจะมีการบอกรับบุญไปยังวัด
ใกล้เคียงอีกด้วย

“

อนึ่ง สิ่งที่ดีที่เป็นธรรมเนียมของงานปอยหลวง
นั้นคือ เมื่อวัดต่าง ๆ ได้รับใบฎีกา (ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า
ใบฎีกาแผ่นหน้าบุญ) แล้วจะปฏิเสธไม่ได้ เพราะถือเป็น
มารยาทที่จำเป็นจะต้องไปร่วมงานปอยหลวงนั้น

”

และเมื่อวัดอื่น ๆ ทราบข่าวก็จะมีการบอกบุญไปยังชาวบ้าน จาก
นั้นเจ้าอาวาสวัดก็จะรวบรวมจตุปัจจัยไทยทานต่าง ๆ และจัดเป็นขบวน
แห่ไปยังวัดที่จัดงานปอยหลวง ซึ่งขบวนแห่เครื่องไทยทานของวัด
ต่าง ๆ นั้น เรียกว่า **“แห่ครัวทานเข้าวัด”** อีกทั้งยังมีการประกวด
ขบวนแห่ของวัดต่าง ๆ อีกด้วย

“

พิธีกรรมของงานปอยหลวงจะจัดขึ้นก่อนถึงวันจื๊อ ๑ วัน เรียกว่า “วันดา” โดยชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียงจะนำสิ่งของที่เคยรับมาไว้ไปถวายวัดที่จะจัดงานปอยหลวง เรียกสิ่งของเหล่านี้ว่า “ครัวทาน” หรือ “ครัวตาน”

”

ส่วนวัดที่จัดงานปอยหลวงจะมีการจัดทำธงและนำไปปักบริเวณรอบวัดและทางเข้าวัด ในตอนเย็นจะมีการนิมนต์พระอุปคุตมาไว้ที่หออุปคุต เพราะมีความเชื่อว่าพระอุปคุตจะคุ้มครองและป้องกันภัยอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในช่วงที่มีการจัดงาน

พอถึงวันแรกของงานปอยหลวง ชาวบ้านจะนำเครื่องไทยทานมาไว้ที่วัด วันที่สองของงานชาวบ้านจากวัดอื่น ๆ จึงจะแห่เครื่องไทยทานมายังวัดที่มีงานปอยหลวง ส่วนชาวบ้านของวัดที่จัดงานหรือเจ้าภาพจะเตรียมอาหารคาวหวานไว้ต้อนรับผู้ที่มาจากวัดอื่น ๆ

ในวันสุดท้ายก็จะมีการทำบุญตักบาตรและถวายสิ่งปลูกสร้างที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่

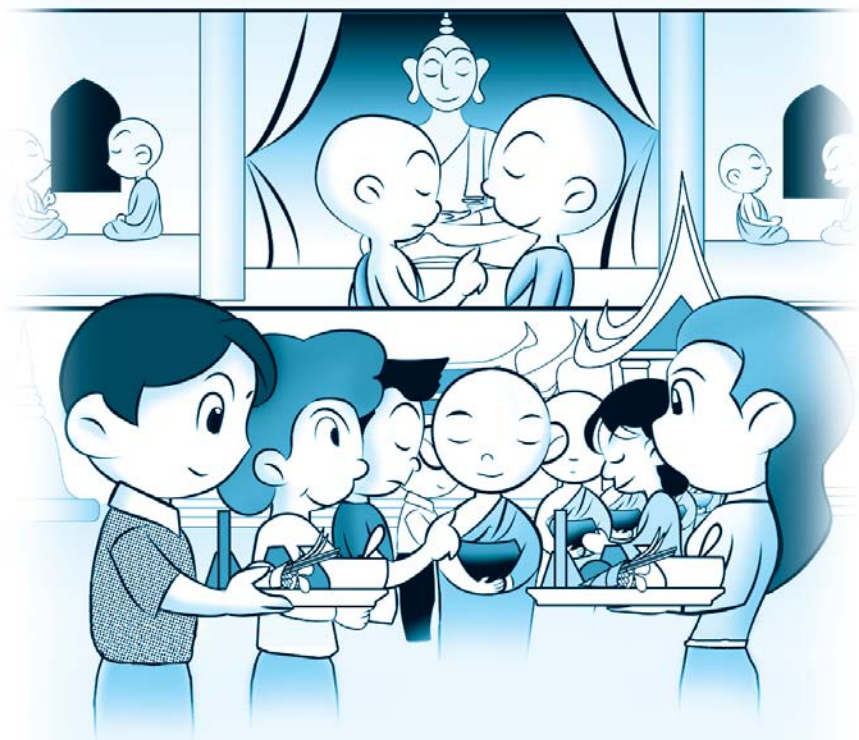

“

ด้วงเนตุนี้จึงกล่าวได้ว่า งานปองนลงเป็น
งานบุญที่แสดงถึงความสามัคคีของชาวเหนือ
อย่างน่าชื่นชมก็ถือปฏิบัติกันมาช้านาน

”

ประเพณีออกวัสสา

ประเพณีออกวัสสา หรือประเพณีออกพรรษา คือวันสิ้นสุดเทศกาลเข้าพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนเกียงเหนือ หรือเดือนตุลาคม จะเรียกวันนี้ว่า **วันมหาปวารณา** คือวันที่พระสงฆ์อนุญาตให้มีการตักเตือนกันได้โดยไม่มีการโกรธเคืองกัน จะกระทำก่อนวันออกพรรษา ๑ วัน ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชา ชาวบ้านจะทำอาหารคาวหวานไปทำบุญที่วัด ส่วนวันออกพรรษาจริงชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรเทโว โดยในตอนเช้ามีดก่อนฟ้าแสงพระสงฆ์จะทำพิธีทางศาสนาในพระอุโบสถ ครั้นพอฟ้าเริ่มแสงพระสงฆ์จะออกจากพระอุโบสถโดยเดินเรียงกันออกมา ชาวบ้านก็จะใส่บาตรด้วยข้าวสุกบ้าง ข้าวต้มบ้าง ในปัจจุบันจะนิยมใช้อาหารแห้งใส่บาตร

